AKTAR TAGĦRIF FUQ: LAURENT ROPA

Ta' ANTON AGIUS MUSCAT

F'LEĦEN *il-Malti* (nru. 12; 1967) ir-Rev. Patri Piju Rapa, O.P., kiteb fuq "Dak li stajt niftakar dwar ħija Laurent Ropa". It-tagħrif li għoġbu jikteb sa jagħti ħjiel dwar irqaqat li jekk ma tkunx minn ta' ġewwa u tgħodd iż-żmien li għandu r-Rev. Patri Piju Rapa, qajla tkun tista' tiġbru kif ġieb u laħaq. Għamel sewwa ħafna Patri Piju Rapa li medd idu għal kitba fuq ħuh, u naħseb jien li jekk jiftakar aktar tagħrif siewi u jħallih miktub għal dawk ta' warajna, inkunu nistgħu nifhmu aħjar lil Laurent Ropa, wild Għawdex u kittieb li x-xogħol letterarju tiegħu aktarx ma nafuhx kif imissna hawn Malta.

Jiena u naqra l-kitba ta' Patri Piju Rapa, żewġ ħsibijiet ewlenin għaddew minn moħħi, u huma: l-ewwel, għandna nkunu nafuhulu lil Patri Piju għat-tagħrif tiegħu; it-tieni, jixraq inżid xi tagħrif biex inlaħħam fejn nista'.

Patri Piju Rapa qal: "... hawn Malta nkiteb fuq ħija Laurent fit-Tieni Ktieb 1937 ta' *Il-Malti* ta' l-*Għaqda* (illum *Akkademja*) kif ukoll fin-numru 12/58, Marzu 1958, tas-sensiela 'Tajjeb li tkun taf", artiklu li sewwa sew ħdax-il ġurnata qabel il-mewt ta' Ropa, inġieb tista' tgħid kelma b'kelma fin-numru 421, 18 ta' Marzu, 1967 ta' *Ir-Review*. Dawn it-tnejn ta' l-aħħar huma maħruġin mid-Dipartiment ta' l-Informazzjoni". Dak li deher fl-1967 fi *Ir-Review* huma tennija tal-istess kitba li dehret qabel fi *Ir-Review* wkoll. Dak il-wieħed li kiteb dan it-tagħrif kollu dwar Laurent Ropa hu: IVO MUSCAT AZZOPARDI, L.P., O.S.J. Il-bijografija ta' Laurent Ropa mhux biss kitibha Ivo Muscat Azzopardi u dehret fi *Ir-Review* għal darba, tnejn, (ukoll wara l-mewt ta' Ivo Muscat Azzopardi); f'Tajjeb li Tkun Taf; u f'*Nies Kbar Maltin*, is-serje "Il-Fanal", nru. 6, ktejjeb stampat fl-1963; iżda wkoll Ivo Muscat Azzopardi qraha f'waħda mis-sensiela ta' xandiriet "Nies Kbar Maltin" fuq ir-Rediffusion. Fix-xandira dwar Laurent Ropa, Ivo Muscat Azzopardi nstama' jitkellem mar-Rev. Patri Piju Rapa, O.P., dwar ħuh Laurent. Minn dik ix-xandira nista' nfakkar hawn li Patri Piju stqarr li sa fejn jaf hu kien il-Prof. Ġużé Aquilina li qaleb għall-Malti xi biċċa xogħol ta' ħuh Laurent, u dax-xogħol hu r-rumanz *Le Chant de la Noria*, *Il-Għanja tas-Sienja*, li deher fi Il-Berqa ftit ftit mill-31/12/1952 sal-4/2/1953.

Għalhekk: għalkemm huwa minnu li d-Dipartiment tal-Informazzjoni tal-Gvern Malti ta l-għajnuna tiegħu, u j'Alla jissokta jagħti kif imissu u kif jixraq għajnuna siewja sabiex kemm il-Maltin infushom u kemm ix-xogħol sabiħ tagħhom jagħrfuh aħjar, kien b'riħet ir-rieda tajba, il-ħerqa biex isemma' xogħol il-Maltin wil-kitba ta' Ivo Muscat Azzopardi li lil Laurent Ropa nafuh ftit aħjar hawn Malta. Kulħadd dak li ħaqqu! Dan li qed ingħid b'riħet Ivo Muscat Azzopardi jitqawwa meta naqraw x'kitiblu Laurent Ropa nnifsu f'ittra li bgħatlu lil Ivo:

"Piacè, le 25 avril 1963.

Cher ami Ivo,

Je viens, avec beaucoup de retard, vous dire que le travail que vous avez entrepris sur les grands Maltais vous honore. Il est pour les génèrations futures un idèal et un example propres à exalter leur patriotisme.

Merci pour la biographie que vous avez consacrée à Laurent Ropa; vous le connaissez mieux qui lui.

Mes compliments les plus cordiaux. Bonne santé pour vous-même et pour toute votre famille.

L. Ropa"

L-ittra titkellem għaliha nfisha. Ta' min iżid li għalkemm l-ittra hi ffirmata minn L. Ropa u trodd ħsiebu, iżda l-kitba ta' ħaddieħor, naħseb ta' martu. Għalhekk ukoll tilmaħ għażla bejn l-id li ħażżet il-firma u dik li kitbet: "A Joseph Qquilina, mon cher compatriote, au savant philologue, au guide de notre Jeunesse: Piace, le 24.10.64", fuq ir-ritratt ta' L. Ropa li deher f'Leħen il-Malti, 1967, għadd 12, biswit paġna 3.

Ivo Muscat Azzopardi f'safra tiegħu fis-sajf fi Franza kellu xewqa jiltaqa' ma' Laurent Ropa, iżda dan minħabba saħħtu ma satax jitla' Pariġi. B'danakollu, Laurent bagħat lil ibnu Denis. Denis, il-wild il-kbir ta' Laurent, kif instama' jgħid Patri Piju hu u jitkellem ma' Ivo Muscat Azzopardi fix-xandira li semmejt, kien dak iż-żmien tax-xandira imexxi istitut ta' Kultura Franċiża kif ukoll professur tal-Lsien Franċiż fir-Republika ta' San Domingo. Tifkira ta' dik il-laqgħa f'Pariġi bejn Ivo Muscat Azzopardi u Denis Ropa huwa r-ritratt meħud minn Vera Muscat Azzopardi, L.P., bint Ivo, li kienet ma' missierha waqt dik is-safra. Ir-ritratt ta' Denis Ropa dak in-nhar ta' min iqabblu ma' dak tal-missier Laurent meħud fi Frar fl-1937.

Fil-bijografija tiegħu dwar Laurent Ropa, Ivo Muscat Azzopardi jsemmi: "... Ropa ħareġ tliet kotba żgħar tal-poeżiji. L-ewwel wieħed deher fl-1945 bl-isem 'Notre-Dame-De-La-Vie' li huwa ddedikah lil martu. Fih juri r-rispett u l-qima kbira li għandu lejha". Naħseb ta' min inġib hawn

kif tintemm dil-poema maħsuba għal martu biex ikollna ħjiel tal-kitba tiegħu:

(p. 15): "J'ai fait un beau voyage avec ma Bien-Aimée,
un voyage d'Amour!

Trois Anges nous ont offert les Raisins du Sabctuaire
et nous nous sommes envirés de leur jus divin,

Voletez autour de l'Arbre de Vie, Colombes de l'Amour,
tournoyez en quête de Joie!

Etincelles du Feu de la Terre, éphèmères étincelles,
jaillissez en étoiles vers le Ciel!
Anéantissez-vous dans la Lumière Eternelle!

J'ai fait un beau voyage avec ma Bien-Aimée,
j'ai fait un saint voyage!

O les Jardins de Roses! O les Jardins de Lys!"

Dax-xogħol poetiku fejn fih jistqarr li: "J'ai fait un saint voyage avec ma Bien-Aimée!" (p. 6) u jbierek il-ħajja* li tidhirlu twarrad, ħareġ fi żmien meta bintu Edith ħalliet dar missierha biex tibni l-bejta tagħha, għax fi tmiem il-ktejjeb, p. 16, insibu:

"Pour Edith et Maurice.

A votre tour, Enfants, vous voici donc partis
A deux, sur le chemin de beau pèlerinage.
Vos Anges, vous offrant les Raisins du Voyage,
Puissent-ils vous guider en jusque Paradis.

Sillé-le-Guillaume, 27 Decembre 1945".

Il-kliem li Laurent Ropa kiteb (u din id-darba l-kitba kollha tiegħu) fuq il-qxura tal-kopja ta' dil-poema li bagħat lil Ivo Muscat Azzopardi, juri kemm il-poema u ż-żwieġ ta' bintu bħallikieku waħda marbuta mal-oħra: "A Ivo Muscat Azzopardi, à l'Ami et au Poète, en souvenir du mariage de ma fille. 17.I.46. L.R." Fit-taħdit tiegħu ma' Ivo Muscat Azzopardi waqt ix-xandira li semmejt, Patri Piju qal li sa fejn jaf hu, il-poema "Notre-Dame-De-La-Vie" kienet "l-aktar għal qalb ħija". Dal-kliem qed nagħtih għax dik it-taħdita, sa fejn nista' naqbad, mhix imniżżla mkien. Min jixtieq jaqra "Notre-Dame-De-La-Vie" u tagħrif qasir ħafna dwar Laurent Ropa, għandu jfittex il-"Malta Cultural Institute Bulletin", nru. 138,

Novembru 1965, paġna 4, taħt ir-ras, "Maltese Poets of the XX Century".

Dat-tagħrif ħadt sabar niġbru u niktbu għax jidhirli aħjar jitniżżel qabel ma ż-żmien inessih u jaħtfu fil-baħħ ta' ħdanu. Nittama aktar tagħrif siewi dwar Laurent Ropa għad jidher: mhux dwaru biss, iżda wkoll dwar Maltin u Għawdxin oħra, imweldin jew mhumiex f'Malta jew f'Għawdex, u li taw ħidma u għaqal ta' moħħhom b'risq "Din l-Art Helwa".